

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО**

Баклан Інна Валентинівна

УДК 343.85

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ
ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ
РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ
НЕПОВНОЛІТНІМИ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

КИЇВ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ України Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор
Литвак Олег Михайлович,
Секретаріат Президента України,
радник Президента України.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Музика Анатолій Ананійович,
Державний науково-дослідний інститут
МВС України,
головний науковий співробітник;

кандидат юридичних наук, доцент
Юзікова Наталія Семенівна,
Дніпропетровський Національний університет,
завідуюча кафедрою кримінального права та процесу.

Захист відбудеться „ ___ ” _____ 2008 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий „ ___ ” _____ 200__ р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор юридичних наук

І.М. Кучеренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відповідно до ст. 3 Конституції України життя та здоров'я людини визнається найвищою соціальною цінністю. Статтею 49 передбачено, що кожен має право на охорону здоров'я. У статті 33 Конвенції ООН про права дитини передбачена необхідність вжиття законодавчих, адміністративних та соціальних заходів для забезпечення захисту дитини від незаконного вживання наркотичних засобів і психотропних речовин, використання їх у незаконному виробництві, торгівлі цими засобами і речовинами.

Проте, за 16 років незалежності України немедичне вживання наркотичних засобів та пов'язані з ним злочини, особливо серед неповнолітніх, набули значного поширення (за 2006 рік вчинено 19,9 тисяч злочинів). Зростає кількість злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинених неповнолітніми, зокрема, станом на 1 жовтня 2007 року на території України вчинено 55760 наркозлочинів, серед виявлених 31911 осіб, які вчинили злочини, пов'язані з наркотиками, 744 – особи віком від 14 до 17 років.

Така негативна тенденція вплинула на антинаркотичну політику та правопорядок у державі, що зумовило прийняття Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003-2010 роки, Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 роки, Державної Програми подолання дитячої безпритульності та бездоглядності на 2006-2010 роки. Проте, як свідчить практика, сама лише наявність норм без налагодженого механізму реалізації правового захисту неповнолітніх неспроможна забезпечити їх дієвість. Саме через відсутність такого механізму сьогодні доводиться констатувати стрімке поширення таких негативних явищ та процесів у сфері дитинства, як вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів і токсичних речовин, безпритульність, бездоглядність тощо.

На сучасному етапі діяльність держави щодо попередження злочинів неповнолітніх у сфері обігу наркотичних засобів, не відповідає реаліям, оскільки не забезпечує у повному обсязі захист прав дитини згідно з міжнародними положеннями та нормами вітчизняного законодавства. З урахуванням цього виникає необхідність дослідження причин та умов поширення наркоманії, злочинів неповнолітніх у сфері наркообігу, розробки дієвих заходів попередження.

У різні часи дослідженням попередження наркозлочинності неповнолітніх займалися вітчизняні та зарубіжні вчені: Г.А. Аванесов, М.М. Бабаєв, А.М. Бабенко, Ю.В. Баулін, В.С. Бітенський, А.С. Бланков, В.А. Бублейник, А.Я. Вілкс, Т.Г. Газізова, Е.Г. Гасанов, В.О. Глушков, В.В. Голіна, О.М. Джужа, І.О. Доброрез, А.І. Долгова, В.І. Женунтій, А.П. Закалюк, В.П. Ємельянов, О.М. Костенко, І.П. Лановенко, С.Я. Лихова, А.А. Майоров, В.Б. Малінін, А.Й. Міллер, Г.М. Міньковський, Н.А. Мірошніченко, А.А. Музика, В.І. Осадчий, В.М. Оржеховська, В.Г. Пшеничний, А.П. Тузов, І.К. Туркевич, Є.В. Фесенко, М.С. Хруппа, Н.С. Юзікова, Я.М. Шевченко та інші.

Загальнотеоретичну базу дослідження складають праці вчених у галузі кримінального права та кримінології, а саме: Ю.М. Антоняна, Ю.М. Аргунової, О.М. Бандурки, Ю.В. Бауліна, В.П. Бахіна, М.М. Биргеу, А.С. Бланкова,

А.О. Габіані, Л.М. Давиденка, І.М. Даньшина, А.Ф. Зелінського, М.Й. Коржанського, В.М. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнецової, О.М. Литвака, В.В. Лунєєва, М.І. Мельника, В.А. Мисливого, П.П. Михайленка, О.В. Негодченка, О.Б. Сахарова, В.П. Тихого, В.П. Філонова, В.І. Шакуна та інших.

Проте, дослідження вчених проводилися як за часів Радянського Союзу і базувалися на нормах Кримінального кодексу України 1960 року, так і після проголошення незалежності України на основі чинного кримінального законодавства, в яких досліджувалися переважно кримінально-правові та кримінологічні аспекти попередження наркозлочинності серед повнолітніх осіб, тоді як наркозлочинність неповнолітніх на монографічному рівні не досліджувалася.

З урахуванням цього особливого значення набуває всебічне та повне дослідження всіх взаємопов'язаних між собою аспектів злочинів неповнолітніх у сфері обігу наркотичних засобів, на основі яких можуть бути розроблені дієві механізми запобігання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертації відповідає плану науково-дослідних та конструкторських робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ „Фундаментальні та прикладні науково-дослідницькі проблеми боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів” (протокол Вченої ради № 15 від 28.12.2006 р.). Тема дисертації затверджена Вченою Радою Юридичної академії МВС (протокол №5 від 22.01.2004 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є комплексна кримінологічна характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми у сучасних умовах, визначення особливостей формування індивідуальної злочинної поведінки неповнолітніх учасників наркообігу, розроблення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України в частині попередження наркозлочинів неповнолітніх. Мета дослідження обумовлює вирішення наступних завдань:

- здійснити аналіз кількісних та якісних показників наркозлочинності неповнолітніх;
- дослідити специфіку детермінантів, які сприяють стрімкому поширенню злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми та визначити заходи їх попередження;
- дослідити соціально-демографічні, морально-психологічні, кримінально-правові та кримінологічні особливості формування особи неповнолітнього, який вчиняє злочини у сфері наркообігу;
- визначити механізм та мотивацію індивідуальної злочинної поведінки особи неповнолітнього, який вчиняє злочини у зазначеній сфері;
- сформулювати напрями вдосконалення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність неповнолітніх за вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів;
- запропонувати удосконалення попереджувальних заходів на підставі аналізу діяльності підрозділів кримінальної міліції у справах дітей, боротьби з незаконним обігом наркотиків, інших служб, органів та установ щодо попередження наркозлочинності неповнолітніх на території України,;
- розробити пропозиції для вдосконалення державного загальносоціального,

спеціально-кримінологічного та індивідуального попередження незаконного обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюються неповнолітніми.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації згідно об'єкта, предмета, мети і завдань складають методи: *історичний* – використовувався при дослідженні тенденцій виникнення і розвитку наркоманії в Україні; *компаративістський* – для порівняння застосування норм галузевого законодавства України та зарубіжних країн у сфері незаконного обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх; *статистичний* – дозволив проаналізувати кількісні та якісні показники наркозлочинності неповнолітніх; статистичні дані МВС України, Міністерства охорони здоров'я України і Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України; 243 архівні кримінальні справи, розглянуті судами Вінницької, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Чернігівської областей та Автономної Республіки Крим у період з 2002 по 2007 роки, порушені за ознаками ст.ст. 307, 308, 309, 311, 313, 315, 317 КК України; 68 матеріалів про відмову у порушенні кримінальних справ; *системно-структурний* – використовувався для визначення структури та класифікації суб'єктів попередження злочинів неповнолітніх у сфері наркообігу; *конкретно-соціологічний* (опитування, інтерв'ювання, анкетування) – застосовано при опитуванні та анкетуванні 248 працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків, кримінальної міліції у справах дітей та слідства ОВС, прокуратури Дніпропетровської, Кіровоградської та Київської областей; 242 учня шкіл Дніпропетровської, Кіровоградської та Черкаської областей віком від 11 до 16 років; 112 студентів професійно-технічних закладів від 16 до 18 років та 265 студентів вищих навчальних закладів Дніпропетровської області віком від 17 до 21 року; 52 засуджених неповнолітніх за злочини у сфері наркообігу, які відбували покарання в Бучанській виправній колонії Київської області та Дніпродзержинській жіночій виправній колонії Дніпропетровської області; *методи наукового аналізу та узагальнення* дозволили проаналізувати емпіричний матеріал, отримати висновки, які покладені в основу пропозицій щодо підвищення рівня застосовуваних та розробки нових заходів попередження в діяльності органів внутрішніх справ. Зазначені методи використовувались у взаємозв'язку та в системі один з одним.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у сучасних умовах державотворення дисертація є комплексним кримінологічним дослідженням злочинів неповнолітніх у сфері обігу наркотичних засобів, містить пропозиції щодо вдосконалення системи заходів їх попередження, а саме:

– зроблено висновок про виділення таких видів наркозлочинів неповнолітніх:

- а) пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, вчинювані неповнолітніми;
- б) вчинені неповнолітніми у стані наркотичного сп'яніння;
- в) вчинені неповнолітніми, які допускають немедичне вживання наркотичних засобів або неповнолітніми з діагнозом „наркоманія”;
- г) вчинені неповнолітніми, які раніше вчиняли злочини: у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та

прекурсорів, а також злочини загальнокримінальної спрямованості, перебуваючи у стані наркотичного сп'яніння; злочини, вчинені неповнолітніми з діагнозом „наркоманія” або неповнолітніми, які допускають ,немедичне вживання наркотичних засобів;

– визначено детермінанти злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми, якими є сукупність причин та умов, що сприяють їх вчиненню та вживанню наркотичних засобів такими особами, зокрема, до них віднесено: сімейно-виховні, соціально-економічні, інформаційні, територіальні, індивідуально-психологічні, організаційно-правові, негативістські, криміногенні;

– на підставі аналізу особливостей злочинів, що вчинюються неповнолітніми, та злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, визначено поняття „наркозлочинність неповнолітніх” як сукупність злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинюваних особами у віці від 14 до 18 років переважно у групах;

– запропоновано встановити кримінальну відповідальність за схиляння неповнолітніх до вживання наркотичних засобів особами, які є батьками, опікунами, піклувальниками і доповнити статтю 315 КК України частиною 3 такого змісту: „Та сама дія, вчинена щодо неповнолітнього батьком, матір'ю, опікуном, піклувальником чи особою, яка їх замінює”;

– дістало подальшого розвитку характеристика особи неповнолітнього, яка має наступні особливості мотиваційної сфери неповнолітніх, які вчинюють наркозлочини: такі неповнолітні не передбачають результати своїх дій, не аналізують їх наслідки і не вважають себе відповідальними за власні вчинки та наслідки; мотиваційна сфера змінюється залежно від виду та кількості наркотичних засобів, способу вживання, віку, з якого неповнолітні починають вживати наркотичні засоби і їх впливу на організм неповнолітнього, а також стану, в якому перебуває особа (ейфорії чи абстинентного синдрому);

– визначено спонукальний мотив наркозлочинів неповнолітніх, який полягає у бажанні особи отримати ті чи інші блага, задовольнити особисті потреби чи потреби інших осіб, а також у взаємній зацікавленості між особою, яка збуває наркотичні засоби, та особою, яка їх придбає для подальшого збуту, отримання матеріальних благ чи для власного вживання;

– запропоновано заходи попередження незаконного обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх: а) організаційні (створити при управліннях освіти територіальних державних адміністрацій спеціальні центри „Запобігання „фонових явищ” серед неповнолітніх”); б) соціально-економічні (запропоновано провести Міністерством охорони здоров'я України тендери на розробку медикаментів щодо профілактики (лікування) наркозалежності; в) виховні (створити при школах клуби „Юні правоохоронці”);

– дістали подальшого розвитку напрями взаємодії органів внутрішніх справ з державними органами та недержавними структурами у попередженні незаконного обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх: розробка механізму локального та міжвідомчого співробітництва щодо попередження поширення наркоманії (обмін інформаційним досвідом роботи антинаркоманійної спрямованості); проведення спільних заходів попередження; систематизація роботи мобільних консультаційних пунктів, діяльність яких направлена на попередження негативних явищ серед неповнолітніх; провести реформування в межах визначеної загальної штатної

чисельності працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків по предмету діяльності та забезпечення їх централізованого виведення із підпорядкування начальників районних органів;

– запропоновано внести зміни до Загальних положень Інструкції Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України № 306/680/21/66/5 від 10.10.1997 р. „Про порядок виявлення та постановки на облік осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини”, доповнити її п. 1.4 у такій редакції: „Особи, які проживають разом із наркозалежною особою, а якщо це неповнолітній, то його батько, матір, опікун чи піклувальник або особа, яка їх замінює і зловживає наркотичними засобами, повинні пройти медичний огляд”.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отримані автором висновки та пропозиції можуть бути використані у:

1) законотворчому процесі при розробці проектів нормативних актів щодо відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, вчинюваних неповнолітніми (Акт впровадження Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 27.12.2007 р.);

2) у практичній діяльності правоохоронних органів України в частині оптимізації попереджувальної діяльності щодо поширення наркоманії та наркозлочинності серед неповнолітніх (Акт впровадження УМВС України в Дніпропетровській області від 14 червня 2007 р., Акт впровадження Оболонського РВ ГУМВС України в м. Києві від 19 вересня 2007 року, Акт впровадження прокуратури Київської області від 20 вересня 2007 року);

3) у навчальному процесі загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів України при викладанні курсів кримінального права, кримінології, соціології права та спецкурсів з теми: “Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії наркотизації населення та боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів серед неповнолітніх” (Акт впровадження Київського національного університету ім. Т. Шевченка від 17 жовтня 2007 року, Акт впровадження Кіровоградського юридичного інституту ХНУВС від 20 жовтня 2007 року, Акт впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 5 листопада 2007 року);

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорені на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: „Боротьба з наркоманією та наркобізнесом: іноземний досвід” (Донецьк, 14 березня 2003 р.), „Проблеми підвищення ефективності протидії нелегальному обігу наркотичних та психотропних речовин: вітчизняний та міжнародний досвід” (Дніпропетровськ, 17 жовтня 2003 р.), „Четверті осінні юридичні читання” (Хмельницький, 21-22 жовтня 2005 р.), „Делінквентна поведінка дітей та молоді: сучасні технології протидії” (Одеса, 31 березня – 1 квітня 2006 р.); науково-практичних конференціях: „Актуальні проблеми юридичної науки та правоохоронної діяльності” (Дніпропетровськ, 14 травня 2003 р.), „Актуальні проблеми вдосконалення кримінального, кримінально-виконавчого та адміністративного законодавства у сфері захисту прав дітей” (Кіровоград, 21-22 червня 2007 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковані автором у 7 наукових статтях, з яких 6 опубліковані у фахових виданнях ВАК України та 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, 24 додатків. Повний обсяг дисертації становить 272 сторінки, з них додатки – 42 сторінки, список використаних літературних джерел – 25 сторінок (245 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми, визначається об'єкт і предмет дослідження, мета і завдання, його методологічна основа, розкривається наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться дані щодо апробації, сформульовані положення та висновки, які виносяться на захист, розкривається теоретична та практична значимість одержаних результатів.

Перший розділ „Кримінологічна характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми” складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *„Кількісні та якісні показники наркозлочинності неповнолітніх”* розглянуто стан наркозлочинності неповнолітніх, представлено статистичний аналіз структури, рівня, географії та динаміки злочинів у сфері обігу наркотичних засобів в Україні, визначено рівень латентності даної категорії злочинів, а також ціну злочинності.

Під кримінологічною характеристикою злочинів неповнолітніх у сфері обігу наркотичних засобів, запропоновано розуміти сукупність кількісних та якісних показників, які включають: стан наркоситуації у середовищі неповнолітніх, структуру вчинюваних ними злочинів, динаміку поширення наркотичних засобів серед неповнолітніх, географію, латентність, ціну наркозлочинності, детермінанти (загальні та спеціальні), джерела і канали надходження до неповнолітніх наркотичних засобів для збуту чи власного вживання.

Визначено, що наркотизм неповнолітніх – це соціальне явище протиправного характеру, який виражається у вживанні неповнолітніми наркотичних засобів, участі в незаконному наркообігу, що шкодить їх життю та здоров'ю, негативно впливає на становлення несформованої психіки і сприяє їх втягненню в злочинну діяльність без подальшої відповідальності перед законом до досягнення віку кримінальної відповідальності.

У підрозділі 1.2. *„Детермінанти злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми”* проаналізовано причини та умови поширення наркоманії та злочинів у сфері наркообігу серед неповнолітніх.

Визначено, що детермінанти злочинів неповнолітніх у сфері обігу наркотичних засобів – це сукупність причин та умов, що полягають у визначенні зв'язку між причинами формування девіантної поведінки особи неповнолітнього та умов, що сприяли вживанню наркотичних засобів або/чи вчиненню наркозлочину.

У результаті проведеного соціологічного дослідження щодо поширення наркоманії та наркозлочинності у середовищі неповнолітніх, отримано висновок, що крім загальноновизнаних детермінант слід визначати культурологічні детермінанти,

які полягають у негативному ставленні молоді до попереджувальної діяльності працівників органів внутрішніх справ; причини соціально-психологічного характеру, до яких слід відносити підвищений вплив на психологічні типи осіб, які схильні до наркотичної залежності; негативний вплив засобів масової інформації, сімейні конфлікти, які становлять 72 % відповідей респондентів серед основних причин вживання наркотичних засобів та вчинення злочинів.

Дослідження детермінант тісно пов'язано із наслідками, до яких автор відносить: медичні (збільшення захворювань на ВІЛ/СНІД і хвороби, що передаються статевим та ін'єкційним шляхами; психічні захворювання, травматизм; підвищення потреби в спеціальній медичній допомозі); психологічні (емоційна нестабільність, апатія, депресія, роздратованість, зменшення рівня інтелектуальних здібностей – пам'ять, увага, логічне мислення); соціальні (зменшення кількості працездатного населення, підвищений рівень нестабільності у суспільстві); демографічні (зростання смертності, зменшення народжуваності, підвищення смертності новонароджених); економічні (економічні втрати на виробництві, витрати на утримання інвалідів, на організацію спеціалізованої медичної допомоги особам, хворим наркоманією); правові (нестабільність та розширення криміногенного середовища, значна кількість тяжких злочинів, які вчинюються з метою отримання коштів на придбання наркотиків).

Другий розділ „Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього, який вчинює злочини у сфері обігу наркотичних засобів” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 „Поняття особи неповнолітнього, який вчиняє злочини у сфері обігу наркотичних засобів” поряд із загальноовизначеними у науці складовими кримінологічної характеристики особи злочинця (соціально-демографічна, кримінально-правова та морально-психологічна), автор акцентує увагу на значенні психофізіологічної складової особи злочинця, що часто залишається поза увагою кримінологів, які досліджують індивідуальну злочинну поведінку неповнолітнього. Ця психофізіологічна підструктура включає психічне ставлення особи до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння, усвідомлення протиправної поведінки та віку, який виключає притягнення до кримінальної відповідальності, а звідси – розуміння безкарності суспільно небезпечних діянь.

Проведена автором на основі емпіричного матеріалу кримінологічна характеристика неповнолітніх, які вчинюють злочини у сфері наркообігу, базується на тому, що 63 % неповнолітніх, як правило, починають вживати наркотичні засоби у віці від 14 до 18 років, якому передують вживання тютюнових виробів, спиртних напоїв, токсичних речовин.

За віком неповнолітніх запропоновано наступні групи злочинів: а) злочини у сфері обігу наркотичних засобів, за які кримінальна відповідальність настає з 16 років (ст. ст. 305-307, 309-312, 314-318, 323, 324 КК України); б) злочини у сфері обігу наркотичних засобів, за які кримінальна відповідальність настає з 14 років (ст. 308 КК України); в) за інші злочини, визначені у Розділі XIII Особливої частини КК України, неповнолітній у віці від 14 до 18 років не може бути суб'єктом злочину. Це статті 313, 319, 320, 321 КК України.

Запропонована видова характеристика психологічних типів неповнолітніх: 1) інфантильні (недорозвинені, що характерно для дитячого віку), які легко

підпадають під чужий вплив; 2) особи з порушеннями у психіці, не впевнені у собі; 3) емоційно-нестабільні, схильні до депресій, нестримні; 4) роздратовані, які не здатні контролювати свої дії, можуть ризикувати.

На основі проведеного соціологічного дослідження за допомогою конкретно-соціологічного методу проведено анкетування і встановлено вікові межі осіб, які вживають наркотичні засоби та перебувають на обліку в підрозділах боротьби з незаконним обігом наркотиків: 14-15 років – 0,9 %; 16-17 – 4,5 %; 18-24 – 24,1 %; 25-29 – 25,2 %; 30-39 – 26 %; 40-49 – 11,2 %; 50-54 – 3,2 %. Ці показники свідчать про високий рівень латентності наркозлочинів неповнолітніх.

До особливостей кримінологічної характеристики особи неповнолітнього, який вчиняє злочини у сфері обігу наркотичних засобів, слід віднести: соціально-демографічні, морально-психологічні ознаки: вік неповнолітнього, легковажність, не сформованість психіки, недостатній життєвий досвід, негативний вплив оточуючого середовища, неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій, повна відсутність критичного ставлення до своїх вчинків, відмінність ступеня деморалізації особи, яка вживає наркотичні засоби від „соціально позитивного неповнолітнього”, інтеріоризація соціальних функцій, спотворення ієрархії особистісних цінностей, становлення свідомості.

Підрозділ 2.2. „Соціально-демографічні, морально-психологічні та кримінально-правові особливості особи неповнолітнього, який вчиняє злочини у сфері обігу наркотичних засобів” містить положення стосовно дослідження зазначених особливостей неповнолітніх у взаємодії з основними характеристиками особи: соціально-демографічна (вік, стать, виховний та освітній рівні, соціальне положення, місце проживання та навчання, спосіб життя, наявність соціально-небезпечних захворювань), морально-психологічна (розумовий розвиток, усвідомлення вчинюваних діянь та їх наслідків, девіантність, адиктивність та делінквентність поведінки, спотворення ієрархії особистісних цінностей, інтеріоризація соціальних функцій, емоційні та вольові якості, наявність психічних розладів), кримінально-правова (характер вчинюваних суспільно-небезпечних діянь, осудність чи обмежена осудність, мотив вчиненого злочину, обтяжуючі або пом'якшуючі обставини, види покарань, наявність судимості).

Запропоновано соціально-психологічну характеристику доповнити медичною характеристикою неповнолітнього споживача наркотичних засобів, яка включає комплекс хворобливих симптомів, специфічних для тієї чи іншої форми наркоманії, вказує на типові зміни морального та психологічного станів, що відбуваються в організмі неповнолітнього в результаті зловживання наркотичними засобами.

У підрозділі 2.3 *„Механізм та мотивація злочинної поведінки особи неповнолітнього, який вчиняє злочини у сфері обігу наркотичних засобів”* дисертантом визначено, що механізму формування особи неповнолітнього, який вчиняє наркозлочини, притаманні деформація моральної та правової свідомості, соціальна дезадаптація, наявність криміногенної субкультури, антисуспільна спрямованість, що в подальшому виявляються у протиправній поведінці.

Автор дійшла висновку, що об'єктивна оцінка мотивів злочинної поведінки неповнолітнього можлива тільки у випадку розуміння таких передумов вчинення наркозлочинів як соціальні, генетико-біологічні, територіальні, політико-економічні та психологічні.

Узагальнення отриманих висновків дозволило автору констатувати, що вивчення кримінологічної характеристики особи неповнолітнього, який вчиняє злочини у сфері обігу наркотичних засобів та встановлення механізму і мотивації його злочинної поведінки є передумовами підвищення ефективності здійснення заходів попередження.

Дисертант акцентує увагу на необхідності врахування того, що організм неповнолітнього має підвищену чутливість до негативного впливу наркотичних засобів чи психотропних речовин, в результаті чого настають негативні наслідки, які проявляються у порушенні функціонування головного мозку та внутрішніх органів, і призводять до важко виліковних захворювань – наркоманії і токсикоманії.

Третій розділ „Попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми” складається з чотирьох підрозділів.

Підрозділ 3.1. „Поняття та напрями попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми” присвячений дослідженню теоретичних і практичних проблем попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми.

Визнаючи особливу значимість попереджувальної діяльності, виходячи із завдань дисертаційного дослідження та його тематики, на основі аналізу нормативно-правової бази, що передбачає заходи попередження незаконного обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх, дисертант дійшла висновку про доцільність використання терміну „попередження” як такого, що має більш широке значення і охоплює поняття „профілактика”, „боротьба”, „протидія”, „превенція”, проте є синонімом терміну „запобігання”, який значиться в окремих нормах Кримінального кодексу України.

Автором визначено, що попередження наркозлочинності неповнолітніх здійснюється шляхом: вилучення наркотичних засобів зі сфери їх незаконного обігу, перекриття каналів та джерел їх постачання на територію України; своєчасного реагування на факти схиляння інших осіб до незаконного вживання наркотичних засобів, спільної участі з міжнародними службами у попередженні незаконного наркообігу, розкриття, попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та злочинів, що вчинюються у стані наркотичного сп'яніння; удосконалення діяльності оперативно-розшукових служб шляхом розробки сучасних методів виявлення наркотичних засобів; систематичного проведення моніторингу наркоситуації, що склалася у державі.

Основними напрямками попередження незаконного обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх можуть бути наступні:

– державне загальносоціальне попередження наркозлочинності, направлене на усунення передумов, що сприяють поширенню соціально негативних явищ (сукупність соціально-економічних, культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на подальший розвиток і вдосконалення суспільних відносин та усунення причин і умов негативних явищ взагалі й злочинності зокрема);

– спеціально-кримінологічне попередження наркозлочинності неповнолітніх, під яким слід розуміти сукупність довготривалих заходів, направлених на запобігання розвитку злочинної поведінки неповнолітнього (попереджувальні засоби економіки, соціології, психології, психіатрії, медицини, правових наук, біології, генетики, технічних наук);

– індивідуальне попередження злочинності як різновид запобіжної діяльності щодо конкретної особи неповнолітнього. Мета – не допустити вчинення злочину конкретною особою. Об'єктом такого попередження є поведінка та спосіб життя неповнолітніх зі значною ймовірністю вчинення злочину; спеціальні елементи їх особистості, які відображають антисуспільну спрямованість; соціально значущі психофізичні особливості індивіда; несприятливі умови оточуючого середовища.

Підрозділ 3.2 „Загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми” присвячений вивченню загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів попередження. Загальносоціальними визначено заходи, направлені на виявлення причин та умов наркозлочинності неповнолітніх, що не є основною метою попередження та заходи, спрямовані на зменшення негативного впливу соціальних явищ та процесів, що сприяють виникненню формування детермінантів наркозлочинності неповнолітніх. До спеціально-кримінологічного попередження слід відносити реалізацію заходів, спрямованих на усунення, послаблення чи нейтралізацію криміногенних факторів, що породжують злочини неповнолітніх у сфері наркообігу, їх виправлення. До спеціально-кримінологічних заходів попередження наркозлочинності неповнолітніх в роботі віднесено удосконалення нормативно-правової бази, що регулює суспільні відносини у сфері незаконного наркообігу серед неповнолітніх.

З урахуванням вищезазначених спеціально-кримінологічних заходів попередження наркозлочинності неповнолітніх, детермінантів та їх наслідків, слід розробити Концепцію державної політики з протидії ВІЛ/СНІДу та Національну програму формування здорового способу життя на 2007-2010 роки, в яких передбачити основні положення загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів попередження ВІЛ/СНІДу, що передається ін'єкційним шляхом в результаті зловживання наркотичними засобами; методика та механізм заходів покращення фізичного здоров'я неповнолітніх шляхом розширення мереж позашкільних закладів; засобам масової інформації вжити заходів щодо заборони поширення інформації (переважно телебачення), яка містить елементи жорстокості, насильства, порнографії, пропагує наркоманію, алкоголізм, тютюнопаління, сприяє девіантній та антисоціальній поведінці осіб віком від 14 до 18 років.

Дисертант пропонує власне визначення спеціально-кримінологічного попередження злочинів неповнолітніх у сфері обігу наркотичних засобів, як комплексу довготривалих заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію причин і умов наркозлочинності; встановлення осіб, які є учасниками незаконного наркообігу; попередження розвитку злочинної поведінки особи неповнолітнього на різних етапах її формування.

У підрозділі 3.3. „Кримінально-правові заходи попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми” до кримінально-правових заходів попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, віднесені наявність у КК України норм, що передбачають кримінальну відповідальність та покарання.

Також до кримінально-правових заходів попередження наркозлочинності неповнолітніх відносяться: можливість громадян приймати участь у протидії

злочинності (інститути необхідної оборони, затримання злочинця); можливість звільнення від кримінальної відповідальності за умов добровільної відмови від доведення злочину до кінця, до дійового каяття та її виправлення; винесення вироку та призначення покарання судами.

Запропоновано серед інших заходів кримінально-правового попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми, внести зміни до статті 315 КК України і доповнити частиною 3, яку викласти у наступній редакції: „Та сама дія, вчинена щодо неповнолітнього батьком, матір'ю, опікуном, піклувальником чи особою, яка їх замінює”.

У новому Законі України „Про міліцію” чітко визначити функціональні обов'язки підрозділів органів внутрішніх справ, які спеціально здійснюють попередження у відповідності до законодавчих змін, що відбулися за період незалежності України.

У підрозділі 3.4 „Взаємодія органів внутрішніх справ з державними органами та недержавними структурами щодо попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми” дисертант пропонує визначати „взаємодію суб'єктів попередження” як засновану на законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, узгоджену за цілями, часом та місцем, спільну керовану діяльність рівноправних, адміністративно незалежних суб'єктів, які забезпечують попередження злочинів та інших правопорушень на території обслуговування.

Особливостями взаємодії суб'єктів попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюються неповнолітніми, є визначена у законодавчому порядку діяльність органів та відомств, уповноважених здійснювати попередження наркозлочинів, що вчинюються неповнолітніми, обумовлена специфікою діяльності відповідних підрозділів органів внутрішніх справ. Серед форм і напрямів такої взаємодії визначені: 1) розробка механізму міжвідомчого співробітництва у сфері попередження поширення наркоманії шляхом обміну інформацією, досвідом роботи, проведення спільних заходів (ГУМВС, УМВС України в областях, управління: охорони здоров'я, освіти і науки; комітет у справах сім'ї і молоді виконавчих комітетів місцевих рад; обласні центри соціальних служб для молоді); 2) запровадження постійного проведення спільних попереджувальних заходів, робота мобільних консультаційних пунктів, спрямована на попередження негативних явищ та наркоманії серед неповнолітніх (ГУМВС, УМВС України в областях); 3) проведення профілактичних відпрацювань представниками правоохоронних органів у гуртожитках навчальних закладів та у розважальних закладах з метою попередження розповсюдження та вживання наркотичних речовин у молодіжному середовищі (УМВС України в областях, Комітет у справах сім'ї і молоді виконкому обласної ради); 4) проведення інформаційних зустрічей профілактичного змісту та оперативно-профілактичних заходів з учнями професійно-технічних навчальних закладів та студентами вищих навчальних закладів всіх рівнів акредитації за участю співробітників правоохоронних органів, студентських рад вищих навчальних закладів, членів молодіжного виконкому міської ради, спеціалістів обласних центрів соціальних служб для молоді, волонтерів, колишніх споживачів наркотичних речовин (Комітет у справах сім'ї і молоді виконкому облради, обласні центри соціальних служб для молоді);

5) продовження інформаційних днів, тижнів, декад з попередження злочинності, вживання наркотичних засобів, а також насильства в сім'ї (заклади освіти і науки, охорони здоров'я виконавчого комітету обласної ради, УМВС України в областях); 6) збільшення в межах визначеної загальної штатної чисельності працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків та забезпечення їх централізованого виведення із підпорядкування начальників районних органів (УМВС України в областях); 7) налагодження системи міжобласного взаємного інформування та контролю з питань виявлення й ліквідації ймовірних джерел та каналів переміщення наркотиків у середовищі неповнолітніх (УМВС України в областях).

У **висновках** дисертації викладено найважливіші результати дослідження і нове рішення наукових ідей, що виявляються у розробці заходів попередження злочинів неповнолітніх у сфері обігу наркотичних засобів.

Кримінологічна характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх, крім кількісних та якісних показників наркозлочинності, включає: стан наркоситуації у середовищі неповнолітніх, структуру вчинюваних ними наркозлочинів, динаміку поширення наркотичних засобів серед неповнолітніх, географію, латентність та ціну наркозлочинності, детермінанти (загальні та спеціальні для злочинів у сфері наркообігу, вчинювані неповнолітніми), джерела та канали надходження до неповнолітніх наркотичних речовин для збуту або власного вживання.

Автором визначено, що наркотизм неповнолітніх – це соціальне явище протиправного характеру, що виражається у вживанні неповнолітніми наркотичних засобів, участі в незаконному наркообігу, що шкодить їх життю та здоров'ю, негативно впливає на становлення несформованої психіки і сприяє їх втягненню в злочинну діяльність без подальшої відповідальності перед законом до досягнення віку кримінальної відповідальності.

В цілому, детермінанти наркозлочинності неповнолітніх суттєво не відрізняються від детермінантів злочинності загалом, але поряд з цим мають певні відмінності. Запропоновано загальноновизнані детермінанти доповнити культурологічними, зміст яких полягає у негативному ставленні неповнолітніх до попереджувальної діяльності працівників правоохоронних органів.

До особливостей механізму та мотивації індивідуальної злочинної поведінки неповнолітнього при вчиненні наркозлочинів, крім загальноновизнаних, слід відносити: свідоме розраховування особи на ухилення від відповідальності за вчинені діяння з урахуванням того, що вона не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність; основні мотиви вживання наркотичних речовин та вчинення злочинів на цьому ґрунті неповнолітніми (бажання відчувати сильні незнайомі відчуття, викликане незадоволенням життєвою ситуацією, цікавість, бажання перебороти відчуження від оточуючих, пристосування до групи однолітків, авторитетність та помітність серед інших).

До кримінологічних особливостей особи неповнолітнього, який вчиняє злочини у сфері обігу наркотичних засобів, віднесені соціально-демографічні та морально-психологічні ознаки: слабкість волі, легковажність, значний вплив оточуючого середовища; вік, на який припадає перше вживання наркотичних засобів (як правило, 11-14 років); інтеріоризація соціальних функцій, спотворення

ієрархії особистісних цінностей, становлення свідомості; не сформованість стійкої психологічної установки; недостатній життєвий досвід, негативний вплив оточуючого середовища, неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій, відсутність критичного ставлення до своїх вчинків, раннє пристосування до вживання алкоголю та (або) наркотичних засобів, психотропних чи токсичних речовин; групове вживання наркотичних засобів.

Визначені детермінанти впливу на формування мотивації злочинної поведінки особи неповнолітнього, який вчинює злочини у сфері наркообігу:

- соціальні: неблагополучність сімей, в яких виховуються діти (алкоголізм та наркоманія батьків, інфекційні та венеричні захворювання, скрутне матеріальне становище в родині, емоційна напруга в оточуючому середовищі, неповна сім'я тощо); негативний вплив ЗМІ на свідомість неповнолітнього; поширення молодіжної кримінальної субкультури;

- генетико-біологічні: спадкові психологічні або наркологічні захворювання;

- територіальні: місцевість, де традиційно вживають наркотики, як культурний обряд;

- політико-економічні: відсутність дієвої молодіжної політики в державі, невідповідність прийнятих державних комплексних цільових програм боротьби зі злочинністю та протидії поширенню негативних явищ серед молоді реаліям сьогодення, відсутність державної та регіональної програми проведення дозвілля молоді;

- психологічні: вплив дорослих авторитетних осіб на свідомість неповнолітнього (частіше на основі погроз, шантажу), спроба забути життєві негаразди, що проявляються в емоційній напрузі, аномальні риси характеру (підвищена або занижена самооцінка, нестійкість характеру тощо), загострена агресія по відношенню до батьків та викладачів.

Дослідження кримінологічної характеристики наркозлочинності неповнолітніх, дало можливість запропонувати зміни до ст. 315 КК України “Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів” і доповнити частиною 3 у наступній редакції: *„Та сама дія, вчинена щодо неповнолітнього батьком, матір'ю, опікуном, піклувальником чи особою, яка їх замінює”*. Необхідність доповнення викликана тим, що на практиці, як правило, до незаконного вживання чи інших злочинних діянь, пов'язаних з наркотичними засобами, неповнолітні залучаються своїми батьками чи близькими родичами, що супроводжується, як правило, насильницьким або примусовим шляхом.

Запропоновано заходи попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинюваних неповнолітніми, за наступними напрямками: 1) організаційні: формування при управліннях освіти державних адміністрацій спеціального центру „Запобігання „фонових” явищ серед неповнолітніх”, до діяльності якого залучити державні органи, підприємства, установи, організації, громадські та релігійні об'єднання у сфері попередження незаконного обігу наркотичних засобів та здійснення превентивних заходів на районному, обласному і державному рівнях. Головним суб'єктом реалізації на обласному рівні визначити кримінальну міліцію у справах дітей та підрозділи боротьби з незаконним обігом наркотиків та на міжвідомчому рівні – обласні центри соціальних служб для молоді; 2) соціально-економічні: проведення Міністерством охорони здоров'я України тендерів на

розробку медикаментів щодо профілактики (лікування) наркозалежності, запровадження заходів реабілітації після проведення курсу лікування від наркоманії; 3) виховні: створення при школах клубів “Юні правоохоронці”; 4) правові: внесення змін до Загальних положень Інструкції Міністерства охорони здоров’я України, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України № 306/680/21/66/5 від 10.10.1997 р. „Про порядок виявлення та постановки на облік осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини”, а саме доповнити її п. 1.4, який викласти у такій редакції: „Особи, які проживають разом із наркозалежною особою, а якщо це неповнолітній, то його батько, матір, опікун чи піклувальник або особа, яка їх замінює і зловживає наркотичними засобами, повинні пройти медичний огляд”; забезпечення розробки та прийняття Закону України “Про попередження наркоманії і токсикоманії неповнолітніх в Україні”; Закон України “Про психологічну чи психіатричну допомогу молоді”, основними напрямками якої визначити допомогу наркозалежним неповнолітнім, безпритульним та бездоглядним; розробка Міністерством освіти та науки України „Програми профілактики наркоманії в навчальному закладі – в школах, гімназіях, ліцеях, ПТУ, ВНЗ”.

За умов реалізації та дієвого виконання запропонованих заходів щодо попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що вчинюють неповнолітні, виявлення детермінантів цих злочинів, механізму та мотивації індивідуальної злочинної поведінки неповнолітніх, налагодження системи взаємодії між органами внутрішніх справ та недержавними структурами, слід очікувати мінімізації незаконного обігу наркотичних засобів у середовищі неповнолітніх, а це, у свою чергу, є однією із гарантій забезпечення розвитку здорової нації, соціально-економічного благополуччя населення, зменшення рівня злочинності у державі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Баклан І.В. Актуальні проблеми профілактики наркозлочинів серед неповнолітніх // Науковий вісник Юридичної академії МВС. – Спецвипуск. – 2004. – № 2 (19). – С. 217-223.

2. Баклан І.В. Актуальні проблеми латентної злочинності неповнолітніх у сфері наркообігу // Держава і право: Зб. наук. праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Спецвипуск. – Київ, 2005. – С. 31-36.

3. Баклан І.В. Вчинення злочинів неповнолітніми, які перебувають у стані наркотичного сп’яніння // Науковий вісник Юридичної академії МВС. Спецвипуск № 2 (25). – 2005. – С. 216-221.

4. Баклан І.В. Кримінологічна характеристика злочинів, пов’язаних з незаконним обігом наркотиків серед неповнолітніх // Держава і право: Зб. наук. праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2005. – № 29. – С. 514-519.

5. Баклан І.В. Кримінологічні особливості неповнолітніх осіб, які вчиняють наркозлочини” // Держава і право: Зб. наук. праць Інституту держави і права

ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2005. – № 30. – С. 514-519.

6. Баклан І.В. Основні напрямки запобігання наркозлочинам неповнолітніх (регіональні особливості) // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса, 2006. – Вип. 29. – С. 340-346.

7. Баклан І.В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы незаконного оборота наркотических средств среди несовершеннолетних в Украине / Полиция и борьба с преступностью за рубежом. – М., 2006. – Вып. 5. – С. 3-9.

8. Баклан І.В. Соціально-психологічні та правові проблеми профілактики наркоманії // Науковий вісник Юридичної академії МВС. – Спецвипуск. – 2003. – С. 317-319.

9. Баклан І.В. Ювенальна наркозлочинність та сучасні шляхи протидії // Делінквентна поведінка дітей та молоді: сучасні технології протидії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. м. Одеса, 31 березня 2006 р. – Одеса, 2006. – С. 331-336.

10. Баклан І.В. How heroin enters Russia // Боротьба з наркоманією та наркобізнесом: іноземний досвід: Матеріали міжвузівської наукової конференції іноземними мовами. м. Донецьк, 14 березня 2003 р. – Донецьк: ДІВС, 2003. – С. 7-9.

11. Баклан І.В. Попередження наркоманії серед неповнолітніх по Кіровоградському регіону // Юридична наука та правоохоронна діяльність. – Вип. 4. – 2003. – С. 106-108.

12. Баклан І.В. Особливості механізму індивідуальної злочинної поведінки неповнолітнього при вчиненні наркозлочинів // Четверті осінні юридичні читання” Хмельницького університету управління та права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців. м. Хмельницький, 21 жовтня 2005 р. – Хмельницький, 2005. – Підтом І. Ч. 3. – С. 163-166.

13. Баклан І.В. Вдосконалення напрямів взаємодії ОВС та громадськості у попередженні наркозлочинності неповнолітніх // Актуальні проблеми вдосконалення кримінального, кримінально-виконавчого та адміністративного законодавства у сфері захисту прав дітей: Матеріали науково-практичної конференції. м. Кіровоград, 21-22 червня 2007 р. – Кіровоград., 2007. – С. 258-260.

АНОТАЦІЇ

Баклан І.В. Криминологічна характеристика та попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюються неповнолітніми. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. – Київ, 2007.

Представлено аналіз кількісних та якісних показників наркозлочинності неповнолітніх; визначено специфіку детермінант, що сприяють поширенню злочинів у сфері наркообігу, вчинюваних неповнолітніми; досліджено соціально-демографічні неповнолітнього, який вчинює злочини у даній сфері; визначено механізм і мотивацію індивідуальної, морально-психологічні, особливості формування особи злочинної поведінки неповнолітнього; окреслено напрями

вдосконалення системи кримінально- правових норм, які передбачають відповідальність неповнолітніх за вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів.

Ключові слова: кримінологічна характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів; наркозлочинність неповнолітніх; детермінанти (причини та умови); механізм та мотивація індивідуальної злочинної поведінки особи неповнолітнього; заходи загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального попередження; взаємодія суб'єктів попередження.

Баклан І.В. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений в сфере оборота незаконных средств, психотропных веществ, их аналогов и прекурсоров, совершенных несовершеннолетними. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Институт государства и права им. В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины. – Киев, 2007.

Научные разработки проблемы борьбы с преступлениями в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров как во всем мире, так и в Украине обретает весьма большого значения и актуальности. В связи с обновлением законодательства об ответственности за незаконный оборот наркотических средств возникла необходимость изучения уголовно-правовых запретов, поощрительных норм.

В диссертации исследованы вопросы теоретического и практического характера, связанных с незаконным оборотом наркотических средств, участниками которого являются несовершеннолетние, сформулирован ряд новых идей, выводов и рекомендаций, касающихся усовершенствования норм Уголовного кодекса Украины, а также нормативно-правовых актов, регулирующих вопросы предупреждения наркомании и незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ среди несовершеннолетних.

В работе сформулированы авторские определения криминологической характеристики преступлений в сфере оборота наркотических средств, что совершаются несовершеннолетними, наркопреступности несовершеннолетних, а также уточнены понятия предупреждения наркопреступности несовершеннолетних, разработано классификацию наркопреступности несовершеннолетних за возрастными особенностями субъекта преступления, которую предложено разделять на четыре группы.

Проведенное исследование позволило получить ряд новых данных о детерминации, механизме формирования индивидуального преступного поведения личности несовершеннолетнего, а также мотиве и мотивации при совершении преступлений в сфере оборота наркотических средств и психотропных веществ.

Детерминанты преступлений в сфере оборота наркотических веществ, совершенных несовершеннолетними определены как совокупность причин и условий, что влияют их совершению и употреблению наркотических веществ такими лицами. К таким автор относит семейно-воспитательные, социально-экономические, информационные, территориальные, индивидуально-

психологические, организационно- правовые, негативистские, криминогенные.

Под предупреждением преступлений в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов и прекурсоров автор предлагает понимать совокупность мероприятий, совершенных правоохранными органами путем проведения оперативно-розыскных и процессуальных мероприятий с целью предотвращения совершения преступлений в сфере наркооборота или совершения других преступлений несовершеннолетними в состоянии наркотического опьянения.

Рассмотрены формы, особенности взаимодействия субъектов предупреждения наркопреступности несовершеннолетних: разработка механизма межведомственного сотрудничества в сфере противодействия распространению наркомании путем обмена информацией, опытом работы, проведение совместных мероприятий; внедрение систематического проведения совместных профилактических мероприятий, работа мобильных консультационных пунктов, направленных на предупреждение негативных явлений среди несовершеннолетних; проведение профилактических мероприятий с представителями правоохранительных органов в общежитиях учебных заведений и развлекательных учреждениях с целью предупреждения распространения немедицинского употребления наркотических веществ; проведение информационных встреч профилактического характера с учащимися, усовершенствование межобластного информирования и контроля по выявлению и ликвидации возможных источников и каналов перемещения наркотических веществ.

Предложены практические рекомендации относительно осуществления мер государственного общесоциального, индивидуального и специально-криминологического предупреждения преступлений в сфере оборота наркотических средств в Украине среди несовершеннолетних.

Ключевые слова: криминологическая характеристика преступлений в сфере оборота наркотических средств; детерминанты (причины и условия); механизм и мотивация индивидуального преступного поведения личности несовершеннолетнего; меры общесоциального, специально-криминологического, индивидуального предупреждения, взаимодействие субъектов предупреждения.

Baklan I. Criminological characteristic and prevention of crimes, which committed by juveniles in sphere of illegal drugs trafficking. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate in Law degree on specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal- executive law. – Institute of State and Law named V.M. Koretsky, National Academy of Sciences of Ukraine. – Kiev, 2007.

There is an analysis of quantitative and high-quality indexes of narcocriminality of the juveniles in the dissertation; described specific determinants, which influence on enlargement of crimes in the field of drug trafficking, which are committed by juveniles; discovered social, demographic, moral, psychological, criminal and criminological features of identities of juveniles, which committed crimes in this sphere; described mechanism and motivation of the individual criminal behaviour of the juveniles; outlined directions of perfection of the system of criminal law norms which foresee responsibility of the juveniles for accomplishing crimes in the field of drug trafficking.

Key words: criminological characteristic of crimes in the sphere of drug trafficking; drug criminality of juveniles, mechanism and motivation of individual criminal behaviour of juveniles; measures of general, social, criminological, special and individual prevention; cooperation of subjects in prevention of crimes in the sphere of drug trafficking, which committed by juveniles.